

GYEREKKORI ÁLLATBÁNTALMAZÁS: MI ÁLL A JELENSÉG HÁTTERÉBEN, MILYEN KAPCSOLATBAN ÁLL AZ INTERPERSZONÁLIS AGRESSZIÓVAL ÉS A MENTÁLIS EGÉSZSÉGGEL?

Vass Emília Anna

PTE BTK Pszichológia Intézet, vass.emilia.anna@gmail.com

A gyerekkori állatbántalmazás nem újkeletű, de ma is létező jelenség, amely komoly problémát jelent mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. Fakadhat abból a kíváncsiságból is, ahogyan a gyermek megismerni kívánja az állatokat, ha azonban ez az ismerkedés nem megfelelő felügyelet mellett történik, vagy a szülők elhanyagolják, esetleg maguk is bántalmazzák gyermeküket, akkor előfordulhat, hogy a gyermek nem látja át az állatbántalmazás helytelenségét, ami az enyhétől a súlyos, ártalmas vagy halálos tettekig vezethet. Írásomban arra vállalkozom, hogy a szakirodalom áttekintése alapján bemutassam a gyerekkori állatbántalmazás jelenségét és háttértényezőit, valamint potenciális kapcsolatát a személyközi erőszak formáival és egyes pszichológiai zavarokkal. A gyerekkori állatbántalmazással fontos foglalkozni, mivel nem csak a potenciálisan diszfunkcionális családi légkörre, a bántalmazó környezetre derülhet fény, hanem rámutathat a későbbi személyközi erőszakra utaló jelekre és pszichológiai zavarok meglétére és motivációs hátterére. A konklúzió felhívja a figyelmet a témában végzett hazai kutatások elégtelenségére és az elérhető angol nyelvű kérdőívek jövőbeli adaptálásának fontosságára.

Kulcsszavak: gyerekkori agresszió, állatbántalmazás, személyközi erőszak, mentális zavar, ösztön, tanult cselekvés

Köszönetnyilvánítás: Köszönettel tartozom konzulensemnek, Polgár Petra Ibolya doktorandusz hallgatónak az írás elkészítésében nyújtott segítségével, szakmai meglátásaiért és Szokolszky Ágnesnek, a kézirat végső megformálásában nyújtott segítségével.

Az állatvilágban mindig is volt valami, ami vonzotta az embereket, különösen a gyerekeket. A gyermekek világában számos formája létezik az állatokkal való kapcsolatnak, (a házi kedvencek és háziállatok iránti érdeklődéstől kezdve a plüss vagy robot állatok kedveléséig) (Melson & Fine, 2015). Ha csak az otthoni környezetet nézzük, azt látjuk, hogy a háztartások nagy részében van kutya vagy macska. Gyakran a szülők azért tartanak háziállatot, mert úgy vélik, hogy a gyermeket felelősségterjesztő magatartásra neveli, ha gondozza a kedvencét. Továbbá egy háziállat társaságot és szeretetet nyújt a gyermek számára. A szülők elmondása alapján a gyerekek sokat investálnak kedvencük gondozásába, velük való foglalatosságokba, miközben erős kapcsolat alakul ki közöttük (Melson & Fine, 2015).

A pozitív hatásokat vizsgálatok sokféle vonatkozásban kimutatták. Az állatokkal folytatott interakciók fontos szerepet játszanak az empátia kialakulásában, a stresszel való megküzdés, valamint az érzelem-reguláció, az önszabályozás és az alkalmazkodó képesség elsajátításában. Továbbá jelenlétük lecsökkenti a maladaptív kimeneteleket (pl. személyiségzavar tüneteit), hozzájárul a társas támogatás, fizikai aktivitás növekedéséhez és az elméleti tudás kialakulásához (Melson & Fine, 2015; Svensson, 2014). Az állattartás ösztönzőleg hat az emberekhez, az állatokhoz és a környezethez való etikus viszonyulásra, segíti az iskolai előre haladást és a kedvenceik tanításán keresztül elsajátíthatják, hogy egyes szituációkban fontos a fegyelmezett magatartás (Purewal & mtsai., 2017; Svensson, 2014). Iskolákban végzett kutatások megerősítették, hogy az osztályterekben tartott állatok (pl. nyúl, hal, hörcsög vagy tengerimalac) felelősségvállalásra nevelik a gyermekeket és megtanítják nekik, hogy kell gondoskodni az állatokról. Az otthonias, vidám légkör pedig hozzájárul a gyermekek pszichológiai jóllétéhez. Emellett segíti az önérzetük, beszédképességük, képzeletük, játékos tevékenységeik és másokhoz való kötődésük fejlődését (Melson & Fine, 2015, Purewal & mtsai., 2017). A családdal és iskolával közösen épített madáretető, állatkertek és akváriumok látogatása, a természetben tett séták, hozzájárulnak ahhoz, hogy a gyerekek a vadvilágot is megismerjék (Melson & Fine, 2015).

Az állatokkal való pozitív, etikus kapcsolat kialakítása gyermekkorban társadalmi érdek. A gyermekkori állatbántalmazás azonban létező és nem újkeletű jelenség. A legkorábbi eseteket 4-6 éves vagy idősebb gyermekek esetén jelentették. Az adatok gyűjtését megnehezíti, hogy a szülők gyakran alábecsülik a gyerekek cselekedeteinek súlyosságát, ami által nem minden esetet értelmeznek úgy, mint bántalmazás (Johnson, 2018). A jelenséggel foglalkoznunk kell, mert amilyen jó hatásai lehetnek a pozitív kapcsolatnak, olyan súlyos problémákat fedhet fel a gyermekek által elkövetett állatbántalmazás.

Írásomban arra vállalkozom a szakirodalom áttekintése alapján, hogy bemutassam a gyermekkori állatbántalmazás jelenségét és háttértényezőit, valamint potenciális kapcsolatát egyes pszichológiai zavarokkal és a személyközi erőszak formáival. A gyermekkori állatbántalmazással fontos foglalkozni, mivel nem csak a potenciálisan diszfunkcionális családi légkörre, a bántalmazó környezetre derülhet fény, hanem rámutathat a későbbi személyközi erőszakra

utaló jelekre és pszichológiai zavarok meglétre, továbbá motivációs háttérre. Az emberi kapcsolatokban felmerülő erőszak kérdéskörében új fókuszpontként jelenik meg az állatbántalmazás, és annak lehetséges kapcsolata a mentális problémákkal (Ascione & mtsai., 2010).

MI SZÁMÍT ÁLLATBÁNTALMAZÁSNAK?

Az állatbántalmazás definícióját erősen befolyásolja a különböző kultúrák szemléletmódja, emiatt nincs egységes fogalom rá (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Például definiálható úgy, mint bármilyen társadalmilag elfogadhatatlan cselekedet, ami szándékosan értelmetlen fájdalmat, szenvedést, kínt okoz az állatnak, bármilyen módon fenyegeti a jóllétét vagy halálát eredményezi. Ez lehet fizikai, pszichológiai, érzelmi vagy szexuális vetületű, továbbá rossz bánásmód, elhanyagolás, szándékos vagy akaratlan bántalmazás (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Állatbántalmazásnak számít az állat megütése, kínzása, szükségtelen fájdalom okozása, viadalra kényszerítése, elszigetelése/elzárása, víz, élelem vagy fedezék megvonása, nem megfelelő életkörülmények biztosítása: például több állat kis helyen tartása, koszos fekhely vagy nem biztosított az orvosi ellátás (Denomme, 2021). Ide tartozik továbbá az értelmetlen halál okozása és az állattal való bármilyen szexuális kapcsolat létesítése is (Denomme, 2021).

Magyarországon az 1998. évi XXVIII. törvény határozza meg az alapvető szabályokat és szankciókat az állatvédelmet illetően, ezzel elősegíti a felelősségtudatosságot az állatokkal való kíméletes bánásmód érdekében (1998. évi XXVIII. Törvény az állatok védelméről és kíméletéről). A Bűnügyi Statisztikai Rendszer, BSR (2018a) adatai alapján 2013 és 2018 között 267 állattal kapcsolatos esetet regisztráltak, melyek közül 31 állatkíznás, 131 természetkárosítás és 88 lopás volt. Míg a BSR (2018b) újabb adatai alapján 2018. II. félévétől országos szinten meghaladja a kétezret a regisztrált esetek száma. Ezek között a gyermekkorú (0-13) elkövetők száma 18, míg a fiatalok (14-17) elkövetőké 22.

A GYEREKKORI ÁLLATBÁNTALMAZÁSBAN SZEREPET JÁTSZÓ TÉNYEZŐK

Az állatok egyre fontosabb részét képezik a gyerekekkel és fiatalokkal végzett terápiás munka során végzett az intervencióknak. Ezzel együtt a kutatók is egyre több figyelmet szentelnek az állatokkal való kapcsolatoknak, mind a jótékony, mind a problémás vonatkozásban (Ascione & mtsai., 2010). Az állatbántalmazásnak a jelenleginél fokozottabb figyelmet kellene szentelni (Flynn, 2011), ugyanis olyan antiszociális viselkedésről van szó, ami segíthet felderíteni a diszfunkcionális családokat és problémás fiatalokat (Flynn, 2011). Erősödő megfigyelés, hogy a gyermek- illetve fiatalkori állatbántalmazás valamilyen viselkedészavart, empátia hiányt, vagy annak torzulását jelezheti, sőt személyközi erőszakot (például kortársbántalmazást, felnőttkori bűnözést) és családon belüli erőszakot is indikálhat (Flynn, 2011; Johnson, 2018). Visszatérő kérdés, hogy milyen szerep jut a „hozott” belső motivációknak és a közvetlen környezetnek (Browne & mtsai., 2016; DeGue & DiLillo, 2009; Hensley & Tallichet, 2005; Overton & mtsai., 2012).

A gyermekkorban elkövetett állatokkal szembeni kegyetlenséget illetően Ascione és Lockwood (2001) hármas felosztást javasolt, 1. felfedező/kíváncsiság vezérelt, 2. patológiás és 3. bűnözői állatbántalmazást megkülönböztetve. A felfedező/kíváncsiság vezérelte kategóriába olyan óvodáskorú vagy fiatalabb gyermekek tartozhatnak, akik nincsenek megfelelően felügyelet alatt és koruknál fogva még nem feltétlenül értik, hogy az állatokkal is hasonlóan kellene bánniuk, mint az emberekkel. Esetükben szülői példamutatás és tanítás csökkentheti az állatokkal szembeni erőszak mértékét. A patológiás kategóriába olyan óvodáskorúnál idősebb gyermekek tartozhatnak, akik esetében a kegyetlen viselkedés mögött valamilyen pszichológiai zavar feltételezhető, mint például az empátiás készségek hiánya. Ennek oka valamilyen gyerekkori abúzus (fizikai/szexuális) vagy családon belüli erőszak átélése is lehet. A bűnözői kategóriába olyan fiatal felnőttek tartozhatnak, akik antiszociális tevékenységekben vesznek részt, alkohol és más szerhasználatuk feltételezhető, vagy esetleg valamilyen csoportos erőszakhoz, kultuszhoz kapcsolódik az általuk elkövetett állatbántalmazás.

További szempont a személyközi erőszakkal való összefüggés, illetve olyan eljárások keresése, amelyekkel megkönnyíthető a későbbiekben az igazságszolgáltatás és a prevenció a bűnözés jellegű tettek csökkentése érdekében (Arluke & mtsai., 1999; Gleyzer & mtsai., 2002; Kellert & Felthous, 1985). Fontos tényező továbbá az állatbántalmazás mentális- és viselkedészavarokkal való kapcsolata, a patológiás esetek felderítése érdekében (Ascione, 1993; Hartman & mtsai., 2016; Juliadilla & Noveni, 2021; Johnson, 2018).

Megállapítható, hogy ezidáig mind a pszichológiai, mind a pszichiátriai szakirodalom kevés figyelmet szentelt a témának (Miller, 2001). Ennek egyik oka lehet az, hogy a kutatások ellentmondó eredményekre jutottak az állatbántalmazást és a személyközi erőszak kapcsolatát illetően. Emögött az állhat, hogy nincs egységes definíció az állatbántalmazásra és a vizsgálatokban nagy eltérések vannak arra vonatkozóan, hogy az elkövető milyen gyakorisággal és milyen hosszú időn keresztül bántalmazott állatot. Nem megbízható továbbá a szülői vélemények felhasználása az állatbántalmazás előfordulásának gyakorisága és súlyossága szempontjából (Miller, 2001). Az is nehezítő tényező, hogy sokféle út vezethet állatbántalmazáshoz (Flynn, 2011). A személyközi erőszakkal való kapcsolatra irányuló erős figyelem akadályozhatja, hogy a kutatók más, háttérben megbújó okokat is feltárjanak. Flynn (2011) megállapítása szerint az állatbántalmazás patológiás beállítása elterelte a kutatók figyelmét számos társadalmi és kulturális tényezőről, amelyek közre játszhatnak az állatbántalmazás kialakulásában - hasonlóan ahhoz, ahogyan a családon belüli erőszak kutatása túlzottan az egyéni karakterisztikákra fókuszált (Flynn, 2011).

A rendelkezésre álló kutatások eredményei alapján elmondható, hogy a gyerekkori állatbántalmazás esetén a társas, kulturális környezetnek, akárcsak a gyermek saját motivációinak, attitűdjének, valamint az állatokról alkotott vélekedéseknek egyaránt fontos szerep jut. Hogy miként vélekedünk az állatok gondolkodásáról és érzelmeiről, kölcsönhatásban áll a velük való interakcióinkkal. Az a hit, hogy képesek a gondolkodásra, érzelmek átélésére és

kifejezésére, az egyik legfontosabb tényező, ami befolyásolja az állatok morális helyzetét és jóllétüket, valamint a velük kapcsolatos attitűdöket (Hawkins & Williams, 2016).

A gyerekek már négyéves koruktól számos elképzeléssel rendelkeznek az emberi elmét illetően, mint például a vágyak megértése, a tudás eredete vagy, hogy az embereknek lehetnek téves vélekedéseik. Ehhez hasonlóan vélekedhetnek a gyerekek az állatok elméjéről is (Hawkins & Williams, 2016). Ugyanakkor a környezettel (pl. emberekkel, állatokkal) folytatott interakciók jóval korábban kezdődnek, mint ahogy a vélekedéseink (elme téória) kialakulnak (Bereczkei & Paál, 2009). Ezen korai interakciók és tapasztalatok formálják a vélekedéseket, amik viszont befolyásolják az állatokhoz való viszonyulást (Hawkins és Williams, 2016).

Hawkins és Williams (2016) bevezették a Child-BAM nevezetű (Children's Beliefs about Animals' Minds) kérdőívet, amely gyerekek vélekedéseit méri fel az állatokat illetően, pozitív és negatív interakciók mentén. Kutatásuk során több mint ezer 6-13 éves gyermek töltötte ki a kérdőívet. Minél magasabb pontszámot értek el a gyerekek, annál erősebb kötődésről, odaadásról és emberségesebb viselkedésről számoltak be az állatokkal kapcsolatban, illetve annál elutasítóbbak voltak az állatbántalmazással szemben. Vagyis, ha a gyermek érző lényként tekint az állatokra, akkor nagy valószínűséggel szem előtt fogja tartani azok jóllétét, míg ellenkező esetben negatív magatartást mutathat irányukba (Hawkins & Williams, 2016).

A mentális vélekedéseken túl a düh, a társaknak való megfelelés, az agresszió normalizálódása vagy a szülői minta is előidézője lehet a bántalmazásnak (Arluke, 2002; Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). A gyerekkori állatbántalmazás rendszeres előfordulása szignifikáns előrejelző faktornak bizonyult a későbbi személyközi erőszak megjelenésének tekintetében (Johnson, 2018; Overton & mtsai., 2012). A mentális- és viselkedészavarokkal való összefüggés vizsgálata során azt találták, hogy a gyerekkori állatbántalmazás erős diagnosztikai értékkel bír a pszichiátriai zavarokat illetően. Ugyanakkor nem következik belőle egyenes úton, hogy a gyermeknek valamilyen mentális zavara lenne (Johnson, 2018; Juliadilla & Noveni, 2021).

KIMUTATHATÓ-E KAPCSOLAT A GYEREKKORI ÁLLATBÁNTALMAZÁS ÉS A KÉSŐBBI SZEMÉLYKÖZI ERŐSZAK ELKÖVETÉSE KÖZÖTT?

Motivációs faktorok és a közvetlen környezet szerepe

A gyerekkori agressziót érintő kérdések egyike, hogy az milyen mértékben tekinthető tanult, illetve belső motiváción, „ösztönös” viselkedésen alapuló jelenségnek (Bányai & Varga, 2013). Az állatbántalmazást illetően is fontos végig járni ezt a kérdést, tekintve, hogy az agresszió egyik meglehetősen komoly antiszociális és erőszakos megnyilvánulásáról beszélünk (Hensley & Tallichet, 2005).

A szakirodalom számos pszichológiai motivációs faktort és kockázati

tényezőt megemlíti. Belső motiváció lehet az állatok feletti kontroll, viselkedésük befolyásolásának igénye, a megtorlás, bizonyos fajokkal szembeni előítélet, erőfitogtatás, öncélú erőszak, barátok szórakoztatása, emberekkel szembeni ellenséges érzések levezetése vagy a provokáció (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). További ok lehet a düh, egy másik személy zaklatása vagy kínzása, szórakozás, az állat iránti undor, utálat vagy a vágy az intimitásra, de utánzás is kiválthatja a cselekedetet (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019; Overton & mtsai., 2012).

Overton és munkatársai (2012) retrospektív kutatásuk során 180 férfi elítéltet kérdeztek meg az általuk elkövetett állatbántalmazásról, illetve annak közvetlen motivációjáról. Az eredmények alapján a gyerekkori állatbántalmazást elkövetők kétharmada szórakozásból, egynegyede dühből és egyötöde gyűlöletből cselekedett.

Fontos szempont, hogy a gyerekkori állatbántalmazás tanult viselkedés is lehet (Browne & mtsai., 2016). Azon túl, hogy egy erőszakos, bántalmazó környezet általában véve „megfelelő” körülményeket teremt az ilyesfajta cselekedeteknek, szemtanúnak lenni tovább növeli annak az esélyét, hogy a gyermek maga is állatbántalmazóvá váljon. Továbbá, minél fiatalabb korban találkozik a gyermek először állatbántalmazással, annál korábban vesz részt benne ő maga is. Ha valamelyik szülőtől, testvértől látják ezt, az tovább növeli az elkövetés valószínűségét (Browne & mtsai., 2016). A környezeti faktorok között megjelenik továbbá a gyermekbántalmazás és a családon belüli erőszak is. A diszfunkcionális családokban gyakran a háziállatok is az erőszak áldozataivá válnak (DeGue & DiLillo, 2009). Így a gyermek egy olyan környezetben nő fel, ahol traumák sorozata éri, és azt tanulja meg, hogy az erőszak elfogadott (Arkow, 2015).

Hensley és Tallichet (2005) kutatásuk során 261 férfi elítéltet kérdeztek meg kérdőíves formában. Azok a válaszadók, akik rendszerességgel kínoztak, illetve öltek állatokat, gyerekkorukban legtöbbször egy barátjuktól látták a bántalmazó viselkedést. Továbbá azt találták, hogy minél fiatalabban váltak állatbántalmazás szemtanújává, annál korábban követtek el hasonló cselekedetet. A korai kitettség hatására érzéketlenné válhattak gyerekkorukban az ilyesfajta erőszakosságra. Vagyis az elsődleges, társas, közvetlen környezet befolyással lehet arra, hogy valaki részt vesz-e hasonló tevékenységben (Hensley & Tallichet, 2005). Tehát az állatbántalmazás legalább részben tanult formája az agresszióknak (Browne & mtsai., 2016).

A szociális tanulás elmélet (Bandura, 1973; Fodor, 2008) középpontba állítja a tanulási faktort. Eszerint az agresszió megjelenéséért a társas hatások - közelebről az obszervációs-, az operáns- és a vikariáló tanulás a felelős. Vagyis az egyénnek nem szükséges közvetlenül megtapasztalnia mindent ahhoz, hogy tanuljon. Elég, ha mások viselkedését megfigyeli és az arra adott megerősítő vagy büntető válasz befolyásolja, hogy a megfigyelő utánozza-e a viselkedést vagy sem. Ez a megközelítés az agresszív viselkedést tanultnak tartja, amely modell követése alapján megy végbe: az agresszió látványa agressziót szülhet. Az egyén arra törekszik, hogy megfeleljen a valódi vagy szimbolikus modelleknek, ami lehet serkentő vagy gátló hatással az agresszív viselkedést illetően.

A szociális tanulás mai teoretikusai (pl. Wright, 2001) azt hangsúlyozzák, hogy minden egyed igyekszik figyelmet és megerősítést kapni szereteteitől. Ha nem megfelelően alakul a folyamat, a figyelemre vágyó fél frusztrálódik és negatív érzéseit egy nála gyengébb egyénen vagy egyeden vezetheti le. A frusztráció mellett a másik tényező, ami kiválthatja ezt a fajta magatartást, a megalázottság érzésének elkerülése akár erőszak árán is. A frusztrációra és megalázottságra adott válasz egyik jellemző következménye, hogy az agresszor igyekszik önértékelését helyreállítani azáltal, hogy a hatalmi pozíció átélése mellett a gyengébben (például állatok) vezeti le agresszióját (Wright, 2001). Ez az elmélet Dollard és Miller klasszikus frusztráció-agresszió hipotézisében gyökerezik (Dollard & mtsai., 1939, ismerteti Bányai & Varga, 2013; Wright, 2001).

Az állatbántalmazás kapcsolata a személyközi erőszakkal

Évtizedek óta foglalkoztatja a kutatókat, hogy van-e kapcsolat aközött, ahogyan az állatokkal, illetve az emberekkel bánunk (Flynn, 2011; Hawkins & Williams, 2016; Overton & mtsai., 2012). 1961-ben MacDonald előterjesztette a gyermekkori karakterisztikák triádját (ágybavizelés¹, gyújtogatás és kegyetlenség az állatok felé), amiről úgy vélte, hogy előjelezni képes a későbbi erőszakos magatartást (MacDonald, 1961, ismerteti Miller, 2001, és Tallichet & Hensley, 2004). Ezt követően több kutató is vizsgálni kezdte a triád és a bűnözés közötti kapcsolatot, amelyről megoszoló eredmények születtek. Egyes kutatók (Hellman & Blackman, 1996; Wax & Haddox, 1974) arra a következtetésre jutottak, hogy a triád jellemzőinek megléte gyerekkorban figyelmeztető szereppel bír a későbbi antiszociális viselkedést illetően. Míg mások (Heath & mtsai., 1984, ismerteti Miller, 2001; Justice & mtsai., 1974) vizsgálataik alapján megkérdőjelezték a triád-komponensek prognosztikus szerepét.

Heath és munkatársai (1984, ismerteti Miller, 2001) 204 pszichiátrián kezelt gyerekekkel végzett kutatásuk során nem találtak szignifikáns kapcsolatot a triád komponensek között. Míg Justice és munkatársai (1974) 1055 tanulási és/vagy magatartás problémával rendelkező gyerek iskolai jellemzéseit összevetették a rendőrségi nyilvántartással, és 57 találatból nyolc erőszakos viselkedés miatti elítéltet találtak. A 8 elítélttel való interjú után arra a következtetésre jutottak, hogy a gyermekkori magatartás-problémák, mint például a verekedés, a dühkitörések, az iskolakerülés és az interperszonális nehézségek (pl. másokkal való kapcsolat kialakításának nehézsége, kortársbántalmazás, hazudozás), jobb előre jelzői lehetnek a későbbi erőszakos viselkedésnek, mint a triád komponensek.

Bár ezek szerint MacDonald triádja diagnosztikai alapnak nem elégséges, azonban komoly érzelmi zavar előjelzője lehet, mely erőszakos, agresszív viselkedésben nyilvánulhat meg (Miller, 2001). Ugyanis a triád komponensek önmagukban és együttesen is válasz reakciók lehetnek valamilyen gyermekkori

¹ Ismert, hogy az ágybavizelés (enuresis nocturna) tartós fennállása mögött állhatnak szervi okok mellett lelki tényezők is. Ténylegesen azonban okok az esetek többségében szervi eredetűek (Walker, 2019).

traumára, mint például az elhanyagoltság vagy a gyermek bántalmazás, ami megnövelheti az esélyét a felnőttkorban elkövetett erőszakos cselekedeteknek (Zuniga, 2021). A bántalmazás hatására a gyerekek kialakíthatnak egy fantázia világot, ahol a kezükben van az irányítás, amennyiben ez a képzelgés nem elegendő a számukra, kiterjeszthetik azt a környezetükre is akár erőszakos tettek formájában, mint a gyújtogatás és az állatbántalmazás (Zuniga, 2021).

Margaret Mead (1964) javaslata alapján a gyerekkori állatbántalmazás diagnosztikus jele lehet egy „spontán, erőszakos jellegű karakterzavar²” kialakulásának. Az elmélethez hozzátették, hogy a gyerekkori állatbántalmazás diagnosztikai értékkel bír és a korán diagnosztizált gyermekek időben segítséget kaphatnának a további erőszakos tevékenységek megelőzése céljából (Overton & mtsai, 2012).

A személyközi erőszak és az állatokkal szembeni kegyetlenség kapcsolatát illetően újabb magyarázati törekvésként jelent meg az *erőszakfejlődés hipotézis* (violence graduation vagy progression hypothesis, VGH) és a *deviancia általánosítás hipotézis* (deviance generalisation hypothesis, DGH). Röviden összefoglalva ezek azt fejezik ki, hogy az erőszak erőszakot szül (Johnson, 2018; Longobardi & Badenes-Ribera, 2019).

Az *erőszakfejlődés hipotézis* alapján a két faktor között direkt, általános összefüggés van, ami alapján az állatbántalmazás megelőzi a személyközi erőszakot és meghatározza annak módszereit (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Ez a hipotézis azt feltételezi, hogy miközben a gyerekek tanulják és gyakorolják az állatokkal szembeni erőszakos, kegyetlen fellépést, érzéketlenné válnak a következményekre, mielőtt még emberekkel szembeni erőszakos viselkedésre képessé válnának (Johnson, 2018). Az *erőszakfejlődés hipotézis* ellenőrzésének kutatómódszertanában azonban felfedezhetők hiányosságok: a kutatás olyan hivatalos bűnügyi nyilvántartáson alapult, ami bejelentett eseteket tartalmazott, tehát a rendőrségi nyilvántartásba fel nem vett esetekről szóló információkat nem használtak fel. Továbbá, csak felnőttkorú bűnözőket kérdeztek meg a hipotézis vizsgálatokor, fiatakorúakat vagy 16 éven aluliakat nem (Flynn, 2011). Azonban az elméletet több kutatás is támogatja, melyek időrendi összefüggést találtak a két tényező között (lásd Kellert & Felthous, 1985; Merz-Perez & mtsai., 2001; Tallichet & Hensley, 2004):

Kellert és Felthous (1985) 152 elítéltből és nem elítéltből álló mintát felhasználó vizsgálatuk során arra hívták fel a figyelmet, hogy a gyerekkori állatbántalmazás nagyobb mértékben fordult elő azoknál a bűnözőknél, akik később valamilyen erőszakos bűncselekményt követtek el, mint akik enyhébbet vagy egyáltalán nem vittek véghez hasonló cselekedett. Ezzel is alátámasztva azt, hogy a gyerekkori állatbántalmazás és a későbbi erőszakos viselkedés között nemcsak kapcsolat van, de előbbi előre is jelezheti az utóbbit (Kellert & Felthous, 1985). Későbbi kutatások során is hasonló következtetésre jutottak a kutatók (pl. Tallichet & Hensley, 2004), bár nem minden erőszakos személy követett el gyerekkorában állatbántalmazást, a nagyrészüket igen. Ebből arra lehet

² A karakterzavar kifejezés ma már nem használatos tudományos kifejezés a pszichológiában.

következtetni, hogy az ilyesfajta kegyetlenség jellemzője lehet a személyközi agresszióknak (Tallichet & Hensley, 2004), mint a kortársbántalmazás, valamint a fiatal és felnőttkori bűnözés különböző formái is (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Overton és mtsai. (2012) a korábban említett vizsgálatuk során kiemelték még egy fontos eredményt a két faktor között: a gyermekkorban *rendszerességgel* elkövetett állatokkal szembeni kegyetlenség szignifikáns tényezőnek mutatkozott a későbbi erőszakos magatartással kapcsolatban. Kutatók továbbá felfigyeltek arra az összefüggésre is, miszerint a módszer gyakran hasonló volt a gyermekori állatbántalmazás és a későbbi személyek ellen elkövetett bűncselekmények esetén (Merz-Perez & mtsai., 2001).

A *deviancia általánosítás hipotézis* szerint a bűncselekmények korrelációban állnak, vagy azért, mert egyik formája vezet a másikhoz, vagy azért, mert a különböző bűncselekmények mögött ugyanaz az ok áll (Johnson, 2018; Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Azaz, az erőszakos, agresszív tettek más antiszociális cselekedetekkel (mint például tulajdonnal és kábítószerrel való visszaélés) együtt, párhuzamosan jelennek meg. Ahogy Longobardi és Badenes-Ribera (2019) szisztematikus átfogó írásukban is megfogalmazták, ez az elképzelés nem állít fel kronológiai sorrendet: az állatbántalmazás lehet előzménye vagy folytatása a személyközi erőszaknak, valamint felléphet azzal együtt is. Arluke és munkatársai (1999) vizsgálatuk során 153 állatbántalmazói múlttal rendelkező személy és 153 fős kontrollcsoport életútját követték vissza. Arra figyeltek fel, hogy az állatbántalmazást elkövető személyek nagyobb valószínűséggel váltak erőszakossá más emberekkel szemben, ugyanakkor ezek a személyek nagyobb eséllyel követtek el nem erőszakos bűntetteket is (pl. lopás, kábítószer birtoklás). Valamint nem találtak időrendi összefüggést a későbbi személyközi erőszak és állatbántalmazás között (Arluke & mtsai., 1999).

Mint látható, a gyermekkorban elkövetett állatokkal szembeni bántalmazó fellépés és a későbbi személyközi erőszak közötti kapcsolatra vonatkozó vizsgálatok eredményei nem konzisztensek (Arluke & mtsai., 1999; Flynn, 2011; Henderson, 2010; Tallichet & Hensley, 2004). Egyes vizsgálatok (Arluke & mtsai., 1999) egyáltalán nem találtak kapcsolatot vagy időrendi összefüggést a két tényező között, míg mások (Gleyzer & mtsai., 2002; Kellert & Felthous, 1985; Overton & mtsai., 2012) támogatták a kapcsolat és az időrendi viszony fennállását, amiből az következik, hogy egy összetett és kontextusfüggő jelenségről van szó. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a gyermekek többsége nem válik bűnelkövetővé felnőtt korára amiatt, mert gyermekkorában állatot bántalmazott (Johnson, 2018).

A fent említett kutatások limitációja, hogy retrospektív módszertant alkalmaztak. Például azt vizsgálták, hogy a múltban elkövetett állatbántalmazás milyen kapcsolatban van a későbbi személyközi erőszakkal (Flynn, 2011; Longobardi & Badenes-Ribera, 2019; Miller, 2001). A kutatások nagy része úgy talált kapcsolatot az állatbántalmazás és a személyközi erőszak között, hogy nem lehetséges meghatározni, hogy a személy ellen elkövetett erőszak előtt vagy után történt-e az állatbántalmazás. Valamint felmerül annak a kérdése, hogy az erőszak e két formája nem egy harmadik faktor eredményeként jelenik-e meg

(Flynn, 2011; Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). Például releváns lehet az állatbántalmazás és a félelem hiánya, illetve a gátlástalanság temperamentum dimenziói között fennálló összefüggés (Longobardi & Badenes-Ribera, 2019). További probléma, hogy a vizsgálatokban nem reprezentatív a minta, ugyanis jellemzően bűnözőket vizsgáltak, akik önbevallásos beszámolóit feltételezhetően torzítottak (Flynn, 2011).

VAN-E KAPCSOLAT AZ ÁLLATBÁNTALMAZÁS ÉS A VISELKEDÉS- ÉS MENTÁLIS ZAVAROK FENNÁLLÁSA KÖZÖTT?

Az erőszakos magatartást lehet egyfajta patológiás érzelmi folyamatként is értelmezni, mint mások szenvedésében és fájdalmában, vagy a felesleges fájdalom okozásában lelt örömet és élvezetet. Ezért az állatbántalmazást a pszichológiai zavar jeleiként is számontartják (Ascione, 1993). A mentális zavar az egyén kognitív képességének, érzelmi szabályozásának vagy viselkedésének klinikailag jelentős zavara. Általában szorongással vagy a mentális működés fontos területeinek károsodásával jár, melyek kihatnak a szociális- és szakmai életre (WHO, 2022). Több mentális zavar diagnózisával korrelál az állatbántalmazás jelensége, ilyen a viselkedészavar, az antiszociális személyiségzavar, az oppozíciós zavar, az obszesszív-kompulzív személyiségzavar, és a szélsőséges érzelmi megnyilvánulásokat fedő hisztrionikus személyiségzavar. Az állatbántalmazás továbbá szignifikáns kapcsolatban áll a rideg-érzéketlen vonásokkal (CU), a kábítószer- és szerencsejáték függőséggel, valamint a családban előforduló antiszociális viselkedéssel (Johnson, 2018).

A ma ismert antiszociális személyiségzavar hajdani előfutára egy olyan diagnosztikai elgondolás volt, melyet delírium nélküli mániának nevezett el Pinel (1806, ismerteti Gleyzer & mtsai. 2002). Két férfi esetével támasztotta alá az elméletet: egyikőjük extrém agressziót mutatott mind az emberekkel, mind az állatokkal szemben, míg a másik ténylegesen gyilkosságot követett el (Pinel, 1806, ismerteti Gleyzer & mtsai., 2002). Számos frissebb bizonyíték van rá, hogy az empátiás készségek deficitjei szerepet játszhatnak az agresszív és antiszociális viselkedések kialakulásában mind felnőtteknél, mind gyerekeknél (Hartman & mtsai., 2016). Az, hogy érzelmi vagy kognitív empátiáról van-e szó, különböző módon befolyásolhatja a viselkedést.

Dadds és munkatársai (2009) kutatásuk során a gyerekkorban előfordulható pszichopátiás vonások és az empátiás deficitek közötti kapcsolatot vizsgálták szülői beszámolóik mentén (N=2760), három és tizenhárom éves kor közötti gyerekeket illetően. Az eredmények alapján a pszichopátiás vonások kapcsolatban álltak az empátiás készségek hiányával. Továbbá, fiúk esetében az érzelmi empátiás készségek deficitje valószínűsíthetően kapcsolatban állt a pszichopátiás vonások meglétével minden korosztályban, míg a lányok esetében nem találtak ilyen összefüggést. A kognitív empátiás deficit viszont mindkét nem esetében kapcsolatban áll a pszichopátiás vonásokkal. A pubertás során a fiúk megtanulhatják kiküszöbölni ezt hiányosságot, de érzelmi kötődésre

feltételezhetően nem lesznek képesek (Dadds & mtsai., 2009). Hartman és munkatársai (2016) cáfolva Dadds és mtsai. (2009) eredményeit azt állítják, hogy az antiszociális viselkedés és a pszichopátia mögött alacsony kognitív empátia áll. Kutatásuk során 290 hét és tizenkét éves kor közötti gyermeket kérdeztek meg, akik édesanyja párkapcsolaton belüli erőszak áldozata volt. Az empátia, rideg-érzéketlen vonások és állatbántalmazás kapcsolatát vizsgálva megállapították, hogy az alacsony kognitív empátia és a gyermekkori állatbántalmazás között összefüggés található.

Bár a gyermekkorban elkövetett állatbántalmazás általában abnormálisnak vagy deviánsnak tekintett, hosszú ideig nem tartották semmilyen konkrét pszichológiai zavar jelének. Ugyanakkor 1987-ben már bekerült a DSM-III felülvizsgált harmadik kiadásába, mint a viselkedészavar (conduct disorder, CD) és az antiszociális személyiségzavar (APD) kritériuma és a negyedik kiadásban is megtartották a kritériumok között (Ascione, 1993; Gleyzer & mtsai., 2002). A viselkedészavar egyike a leggyakrabban előforduló diagnosztizált zavaroknak a járó, illetve fekvőbeteg ellátásban a gyerekek esetén. A tünetek általában a késő gyermekkorban és a korai fiataalkorban alakulnak ki és nagy valószínűséggel fennmaradnak a felnőttkorban is (Miller, 2001). A viselkedészavar definíciója a DSM-5 (2013, ismerteti Szentiványi, 2019, 17) alapján: „a viselkedés olyan visszatérő és állandósuló mintája, amelyben mások alapvető jogait vagy az életkornak megfelelő fontosabb szociális normákat és szabályokat megszegik”. 12 hónapon belül 3 tünetnek, illetve ezen kívül az elmúlt 6 hónapban legalább 1 tünetnek kell láthatónak lennie. A viselkedészavar tünete lehet: az állatokkal szembeni kegyetlenség, rendszeres kortársbántalmazás vagy fenyegetőzés, illetve verekedés kezdeményezése, eszközhasználat mások bántására, emberekkel szembeni kegyetlenség, lopás, nemi erőszak, szándékos gyújtogatás, szándékos károkozás (Henderson, 2010).

Több kutatás is arra az eredményre jutott, hogy a viselkedészavarral rendelkező gyermekek megközelítőleg 25%-a vett vagy vesz részt állatbántalmazásban. Valamint az állatbántalmazás korai megjelenése az első jele lehet a viselkedészavarnak (Miller, 2001). Az antiszociális személyiségzavar (APD) jelentős korrelációt mutat a gyermekkori állatbántalmazással (Juliadilla & Noveni, 2021). Tehát azok az egyének, akiket APD-vel diagnosztizáltak, nagyobb eséllyel rendelkeznek állatbántalmazó múlttal. Mivel az állatbántalmazás antiszociális viselkedés és kapcsolatban áll a gyermekkori viselkedészavarral (CD), ezért magának az APD-nek is diagnosztikai jele lehet. A másokkal szembeni tiszteletlenség és erőszakosság az APD-re jellemző tulajdonságok, melyek felnőttkorban a társadalmi normák megszegésében mutatkozhatnak meg, mind például: csalás, agresszió, ingerlékenység, felelőtlenység, manipulativitás (Juliadilla & Noveni, 2021). Miller (2001), valamint Henderson és munkatársai (2011) arról számoltak be kutatásaikban, hogy a gyermekkori állatbántalmazás lehet a legkorábbi jele az antiszociális személyiségzavarnak (APD) vagy viselkedészavarnak (CD).

A rideg-érzéketlen vonások (Callous-Unemotional Traits, CU) olyan viselkedési formákra utalnak, melyek a büntudat, empátia hiányát mutatják

és/vagy amiknek mások kihasználása a célja (Hartman & mtsai., 2016). Azok a gyerekek, akik magas CU vonásokkal rendelkeznek, gyakrabban vesznek részt erőszakos, illetve agresszív tevékenységekben, bűncselekményekben, valamint nagyobb valószínűséggel mutatják az antiszociális személyiségzavar jeleit, mint azok, akik alacsony CU vonásokkal rendelkeznek, sőt még azoknál a gyerekeknél is, akiknél viselkedészavart diagnosztizáltak. A magas CU vonásokkal rendelkező gyermekek gyakrabban bántalmaznak állatokat is (Hartman & mtsai., 2016). A gyerekkorban nyilvánvalóvá váló pszichopátia jelei, mint a rideg-érzéketlen vonások (CU) is, az empátia és a büntudat hiányát jelentik (Johnson, 2018). A CU vonások gyerekkortól felnőttkorig stabilan fennállnak, és előre jelezhetik a felnőttkori antiszociális viselkedést, valamint a pszichopátiát is. Ezenkívül a szexuális ragadozók és gyilkosok 36%-a követett el gyermekkorban állatbántalmazást és 46%-a folytatta serdülőkorban is, illetve a sorozatgyilkosok többségének esetében megfigyelhető volt, hogy először állatokat bántalmaztak (Johnson, 2018).

Tehát a gyerekkorban megjelenő állatbántalmazás diagnosztikai értékkel bír egyes mentális zavarok esetében. Így a korai intervenció, diagnosztizálás hozzájárulhat a hasonló cselekedetek csökkentéséhez, és ha időben segítséget kaphatnak az érintett gyerekek, esélyük nyílna a súlyos problémák elkerülésére. Azonban fontos szem előtt tartani, hogy az állatbántalmazás jelensége önmagában nem jelenti, hogy a gyermek viselkedés- vagy antiszociális személyiségzavarban szenved, bár más jellemző vonásokkal (például büntudat hiánya) együttesen való megjelenése okot adhat a feltételezésre (Johnson, 2018).

ÖSSZEGZÉS: MIT TUDUNK AZ EDDIG A KUTATÁSOK ALAPJÁN ÉS MELY KÉRDÉSEKRE KERESSÜK MÉG A VÁLASZOKAT?

Tanulmányomban áttekintettem a gyerekkori állatbántalmazást érintő kutatások és elméletek széles körét, három nagy témára osztva: milyen szerep jut a belső motivációknak és a környezetnek, van-e kapcsolata a későbbi személyközi erőszakkal, illetve bejósolja-e azt, valamint jelezhet-e valamilyen mentális zavart. Ugyan a szakirodalmak olykor egymásnak ellentmondanak (Miller, 2001), mégis úgy gondolom, iránymutatást nyújtanak a jövőbeni kutatásokhoz. Az áttekintett kutatások alapján a következő fő megállapításokat emelhetjük ki:

A gyerekkori állatbántalmazásban meghatározó szerepet kapnak a környezeti faktorok, ugyanakkor a gyerekkori állatbántalmazás magyarázata során helytelen lenne azt feltételezni, hogy az teljes mértékben tanult cselekvés. Kiemelkedően fontos szerep jut ugyanis a gyermek belső motivációinak és késztetéseinek is. Nem mindegy, hogy a gyermek kíváncsiságból követte el tettét, a barátainak szeretett volna a kedvére tenni vagy például megtorlásból cselekedett. Tehát a gyerekkori állatbántalmazás esetén sem előnyös leszűkül magyarázatokat adni, más pszichológiai jelenségekhez hasonlóan (v.ö. Arluke, 2002; Longobardi & Badenes-Ribera, 2019).

A személyközi erőszakkal való kapcsolatot számos kutatás vizsgálta és többségük erős korrelációt talált a két deviáns magatartás között (Flynn, 2011;

Overton & mtsai., 2012.; Petersen & Farrington, 2007; Tallichet & Hensley, 2004). Egyes vizsgálatok azonban kiemelték, az empátias készségek hiánya vagy alacsony volta és az erőszakos cselekedetekkel kapcsolatos érzéketlenség szükséges ahhoz, hogy a gyerekkori állatbántalmazásból interperszonális erőszak váljon. Vagyis feltételezhetően van együtt járás a két erőszakos magatartásforma között, viszont a módszertani limitációk miatt – és elméleti okok miatt sem – lehetséges egyirányú kapcsolatot feltételezni (Flynn, 2011; Johnson, 2018). Továbbá, azok az egyének, akik állatot bántalmaztak, nem feltétlenül váltak erőszakossá az emberekkel szemben is. A gyerekkori állatbántalmazás rendszeressége, gyakori elkövetése bizonyult jelentős bejósoló faktornak a kortárs, illetve későbbi interperszonális erőszak szempontjából (Overton & mtsai., 2012). A gyerekek stigmatizációja (mint potenciális bántalmazók) viszont deviáns cselekedeteket eredményezhet, ennél fogva óvatosan kell megközelíteni a helyzetet (Flynn, 2011).

A gyerekkori állatbántalmazásból nem feltétlenül következik, hogy a gyermeknek valamilyen mentális zavara lenne (Johnson, 2018). Azonban megléte számos pszichológiai zavar diagnosztizálásához hozzájárul, mint például különböző a viselkedészavarok vagy az antiszociális személyiségzavar (Miller, 2001). A DSM-III felülvizsgált harmadik kiadásában a viselkedészavar (conduct disorder) és az antiszociális személyiségzavar diagnosztikai kritériumai közé tartozik, emiatt is fontos a gyerekkori állatbántalmazással való foglalkozás (Ascione, 1993; Gleyzer & mtsai., 2002). Továbbá a pszichopátia tüneteit is felfedheti (Johnson, 2018). Az állatbántalmazás azonban önmagában nem jelenti azt, hogy a gyermek valamilyen mentális zavarral küzd. Viszont együttes megjelenése más jellemző vonásokkal, mint például az empátia és a megbánás hiánya, vagy mások manipulációja, okot adhat arra a feltételezésre, hogy a háttérben mentális zavar állhat fenn (Henderson, 2010; Johnson, 2018; Juliadilla & Noveni, 2021; Miller, 2001).

HOGYAN TOVÁBB?

Mint láthattuk az állatbántalmazás mind felnőtt korban, mind gyermekkorban meglehetősen komoly problémát tár a társadalom elé. Nagy számú kutatás foglalkozik a témával és igyekszik feltérképezni annak okait, a háttérben álló faktorokat. A tárgyalt kérdéskörökön túl a szakirodalmak kiemelnek még egy égető kérdést a gyermekkorai állatbántalmazással kapcsolatban: a családon belüli abúzus különböző megjelenési formáit (Currie, 2006; Faver & Cavazos, 2007; McEwen & mtsai., 2014; McPhedran, 2008).

Fontos lenne az állatbántalmazás és a családon belüli erőszak formáinak együttes megjelenését vizsgálni (Faver & Cavazos, 2007). Ugyanis a bántalmazott nők 40-92%-a rendelkezik háziállattal és azokban a családokban fordul elő a leggyakrabban az állatokkal szembeni bántalmazói magatartás, ahol a családon belüli erőszak is jelen van. Ilyen környezetben nem csak valamelyik házastárs válik áldozattá, hanem a gyermek és a házikedvenc is. A házikedvenceket gyakran eszközként használják fel arra, hogy a másoknak ártsanak, irányítsák

vagy megfélemlítsék az érzelmi kötődésen keresztül. Emiatt sok áldozat nem lép ki a bántalmazó viszonyból, mivel aggódnak kedvencük biztonsága miatt (Faver & Cavazos, 2007; McPhedran, 2008).

Lényegesegek a kutatómódszertani kérdések. Több kérdőívet is létrehoztak a kutatók, melyekkel a gyerekkori állatbántalmazást lehet vizsgálni (Dadds & mtsai., 2004). Ilyen kérdőív a Children and Animals Inventory (CAI), melyet arra használtak fel, hogy több dimenzió (például gyakoriság, változatosság) mentén vizsgálják a jelenséget. A CAI-nak két verzióját alkották meg, egyet a gyerekeknek és egyet a szülőknek. Ugyanakkor már Achenbach (1991) által létrehozott Child Behavior Checklist (CBCL) is tartalmazott egy itemet ezzel kapcsolatban, mellyel az állatbántalmazás relevanciáját kívánták felmérni. Továbbá Ascione és munkatársai (1997) létrehoztak egy interjú alapú mérőeszközt a Cruelty to Animals (Children and Animals) Assessment Instrument-t (CAAI), mellyel szintén több faktor mentén gyűjthettek információkat és vizsgálhatták a jelenséget. Ugyanakkor a kutatásokat bonyolítja az, hogy a gyerekek gyakran egyedül követik el az állatbántalmazást, nem osztják meg azt másokkal (Hawkins & Williams, 2019). Etikailag érzékeny pontnak számít a gyerekeket erről kérdezni, mert nagyfokú stressznek teheti ki őket, ugyanakkor a szülői és tanári elbeszélések pontatlanok lehetnek, és alábecsülhetik a gyerekek tetteinek súlyosságát. A megoldás az attitűd kérdőívek alkalmazása lehet, hiszen ezek kevésbé érinthetik érzékenyen a gyermekeket, mint a bántalmazásról való interjú beszámolója. Ezáltal fontos információkhoz lehet hozzáférni a gyerekek állatokhoz való hozzáállásáról és az állatbántalmazással kapcsolatos vélekedéseikről (Hawkins & Williams, 2019).

Sajnálatos módon a témában nem érhető el elegendő magyar kutatás, illetve szakirodalom. Viszont a kérdés aktualitása miatt úgy gondolom, fontos lenne foglalkozni mind a gyerekkori, mind a felnőttkori állatbántalmazással. A korábban említett kérdőívek adaptálásával és validálásával lehetőség nyílna hazai kutatások folytatására, melyekkel meg lehetne vizsgálni, mi állhat a hazai esetek hátterében. Az eredményeket pedig össze lehetne hasonlítani a korábbi, külföldi adatokkal.

A további kutatásokban érdemes lenne olyan kitöltőket is felkeresni, akiknek nincs bűnözői múltjuk, nem rendelkeznek mentális zavarral, illetve nem bántalmazó környezetben nőttek fel. Kontrollcsoport létrehozásával össze lehetne vetni az „átlagos kategóriába” sorolt gyermekek, illetve felnőttek és a felsorolt tényezőkkel rendelkezők által elkövetett állatbántalmazásokat. Ha a retrospektív módszertan nem is küszöbölhető ki teljes mértékben, előnyös lenne a jövőbeli kutatások számára, ha fiatalabb korosztályokat is bevonnának. Ezek által átfogóbb eredményeket kaphatnánk és talán a korábbi kérdésekre, illetve bizonytalanságokra is biztosabb válaszokat találhatnánk.

A gyerekkori állatbántalmazásra vonatkozó kutatási eredményeket erőteljesebben lehetne alkalmazni az erőszakos, agresszív viselkedések prevenciójában is, mert ha megértjük, mi áll a hátterében, könnyebben lehet megelőző stratégiákat adaptálni. Ezáltal már gyerekkorban csökkenteni lehetne

az agressziót, és időben fel lehetne lépni a későbbi erőszakos viselkedésekkel, bűncselekményekkel szemben.

IRODALOMJEGYZÉK

1998. évi XXVIII. Törvény az állatok védelméről és kíméletéről. Letöltés dátuma: 2021.11.30., forrás: Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye-Wolters Kluwer: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800028.tv>
- Achenbach, T. M. (1991). *The Child Behavior Checklist - 1991*. Burlington: University of Vermont.
- Arkow, P. (2015). *A link across the lifespan: Animal abuse as a marker for traumatic experiences in child abuse, domestic violence and elder abuse*. Shakopee, MN: Academy on Violence and Abuse.
- Arluke, A. (2002). Animal abuse as dirty play. *Symbolic Interaction*, 25(4), 405-430.
- Arluke, A., Levin, J., Luke, C. & Ascione, F. (1999). The Relationship of Animal Abuse to Violence and Other Forms of Antisocial Behavior. *Journal of Interpersonal Violence*, 14(9), 963-975. DOI:10.1177/088626099014009004
- Ascione, F. R. (1993). Children Who are Cruel to Animals: A Review of Research and Implications for Developmental Psychopathology. *Anthrozoös: A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*, 6(4), 226-247. DOI: 10.2752/089279393787002105
- Ascione, F. R. & Lockwood, R. (2001). Cruelty to animals: Changing psychological, social, and legislative perspectives. D.J. Salem & A.N. Rowan (Szerk.). *The state of the animals: 2001* (pp. 39-53). Washington, DC: Humane Society Press.
- Ascione, F. R., McCabe, M. S., Phillips, A. & Tedeschi, P. (2010). Animal abuse and developmental psychopathology: recent research, programmatic and therapeutic issues and challenges for the future. Fine, A. H. (Szerk.) *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (pp. 357-400). Pomona: Academic Press. DOI: 10.1016/B978-0-12-381453-1.10018-2
- Ascione, F. R., Thompson, T. M. & Black, T. (1997). Childhood cruelty to animals: Assessing cruelty dimensions and motivations. *Anthrozoös*, 10(4), 170-177.
- Bányai É. & Varga K. (2013). *Affektív pszichológia - az emberi késztetések és érzelmek világa*. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Bereczkei T. & Paál T. (2009). *A lélek eredete. Bevezetés az evolúciós pszichológiába*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Browne, J. A., Hensley, C. & McGuffee, K. M. (2016). Does witnessing animal cruelty and being abused during childhood predict the initial age and recurrence of committing childhood animal cruelty?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(16), 1850-1865. DOI: 10.1177/0306624X16644806
- Bűnügyi Statisztikai Rendszer (2018a). *Regisztrált bűncselekmények szám az elkövetés helye szerint 2013.01.0.-2018.06.30.* <https://bsr.bm.hu/Document>

- Bűnügyi Statisztikai Rendszer (2018b). *Regisztrált bűncselekmények szám az elkövetés helye szerint 2018. II. félévtől*. <https://bsr.bm.hu/Document>
- Currie, C. L. (2006). Animal cruelty by children exposed to domestic violence. *Child Abuse & Neglect*, 30(4), 425-435.
- Dadds, M. R., Whiting, C., Bunn, P., Fraser, J. A., Charlson, J. H. & Pirola-Merlo, A. (2004). Measurement of cruelty in children: The Cruelty to Animals Inventory. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(3), 321-334.
- Dadds, M. R., Hawes, D. J., Frost, A. D. J., Vassallo, S., Bunn, P., Hunter, K. & Merz, S. (2009). Learning to “talk the talk”: the relationship of psychopathic traits to deficits in empathy across childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(5), 599–606. DOI:10.1111/j.1469-7610.2008.02058.x
- DeGue, S. & DiLillo, D. (2009). Is animal cruelty a „Red Flag” for family violence?: Investigating co-occurring violence toward children, partners, and pets. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(6), 1036-1056. DOI: 10.1177/0886260508319362
- Denomme D. (2021). *What is Animal Abuse & Animal Cruelty*. <https://study.com/learn/lesson/what-is-animal-abuse-stats-facts.html>
- Faver, C. A. & Cavazos, A. M. (2007). Animal Abuse and Domestic Violence: A View from the Border. *Journal of Emotional Abuse*, 7(3), 59-81. DOI: 10.1080/10926798.2007.10766832
- Flynn, C. P. (2011). Examining links between animal abuse and human violence. *Crime, Law and Social Change*, 55(5), 453-468. DOI:10.1007/s10611-011-9297-2
- Fodor L. (2008). A szociális tanulás jelentősége a pedagógiai folyamatban. *Magiszter*, 6(1), 1-14. http://epa.niif.hu/03900/03976/00039/pdf/EPA03976_magiszter_2008_01_03.pdf
- Gleyzer, R., Felthous, A. R. & Holzer, C. E. (2002). Animal cruelty and psychiatric disorders. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 30(2), 257-265.
- Hartman, C., Hageman, T., Williams, J. H., St. Mary, J. & Ascione, F. R. (2016). Exploring empathy and callous-unemotional traits as predictors of animal abuse perpetrated by children exposed to intimate partner violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(12), 2419-2437. DOI: 10.1177/0886260516660971
- Hawkins, R. D. & Williams, J. M. (2016). Childrens’ beliefs about animal mind (Child-BAM): Associations with positive and negative child-animal interactions. *Anthrozoos*, 29(3), 503-519. DOI: 10.1080/08927936.2016.1189749
- Hawkins, R. D. & Williams, J. M. (2019). Children’s attitudes toward animal cruelty. *Psychology, Crime and Law*, 26(3), 226-247. DOI: 10.1080/1068316X.2019.1652747
- Hellman, D. S. & Blackman, N. (1966). Enuresis, firesetting and cruelty to animals: a triad predictive of adult crime. *American Journal of Psychiatry*, 122(12), 1431-1435. DOI:10.1176/ajp.122.12.1431
- Henderson, B. B. (2010). *Childhood animal cruelty methods and their link to adult interpersonal violence*. Chattanooga: The University of Tennessee.

- Henderson, B. B., Hensley, C. & Tallichet, S. E. (2011). Childhood animal cruelty methods and their link to adult interpersonal violence. *Journal of interpersonal violence*, 26(11), 2211-2227.
- Hensley, C. & Tallichet, S. E. (2005). Learning to be cruel? Exploring the onset and frequency of animal cruelty. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(1), 37-47. DOI: 10.1177/0306624X04266680
- Johnson, S. A. (2018). Animal cruelty, pet abuse and violence: the missed dangerous connection. *Forensic Research and Criminology International Journal*, 6(6), 403-415.
- Juliadilla, R. & Noveni, N. A. (2021). Are childhood cruelty to animals indicates as mental disorder?. *Journal of Psychology, Religion and Humanity*, 3(1), 56-72. DOI: 10.32923/psc.v3i1.1748
- Justice, B., Justice, R., & Kraft, I. A. (1974). Early-Warning Signs of Violence: Is a Triad Enough?. *American Journal of Psychiatry*, 131(4), 457-459. DOI: 10.1176/ajp.1974.131.4.457
- Kellert, S. R. & Felthous, A. R. (1985). Childhood cruelty toward animals among criminals and noncriminals. *Human Relations*, 38(12), 1113-1129. DOI: 10.1177/001872678503801202
- Longobardi, C. & Badenes-Ribera, L. (2019). The relationship between animal cruelty in children and adolescent and interpersonal violence: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 46(1), 201-211. DOI: 10.1016/j.avb.2018.09.001
- McEwen, F. S., Moffitt, T. E. & Arseneault, L. (2014). Is childhood cruelty to animals a marker of physical maltreatment in a prospective cohort study of children?. *Child Abuse & Neglect*, 38(3), 533-543. DOI: 10.1016/j.chiabu.2013.10.016.
- McPhedran, S. (2008). Animal abuse, family violence, and child wellbeing: A review. *Journal of Family Violence*, 24(1), 41-52.
- Mead, M. (1964). Cultural factors in the cause and prevention of pathological homicide. *Bulletin of Menninger Clinic*, 28(1), 11-22.
- Melson, G. F. & Fine, A. H. (2015). Animals in the lives of children. Fine, A. H. (Szerk.). *Handbook on animal-assisted Therapy* (pp. 179-194). Pomona: Academic Press.
- Merz-Perez, L., Heide, K. M., & Silverman, I. J. (2001). Childhood Cruelty to Animals and Subsequent Violence against Humans. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(5), 556-573. DOI: 10.1177/0306624x01455003
- Miller, C. (2001). Childhood animal cruelty and interpersonal violence. *Clinical Psychology Review*, 21(5), 735-749.
- Overton, J. C., Hensley, C. & Tallichet, S. E. (2012). Examining the relationship between childhood animal cruelty motives and recurrent adult violent crimes toward humans. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(5), 899-915. DOI: 10.1177/0886260511423256
- Petersen, M. L. & Farrington, D. P. (2007). Cruelty to animals and violence to people. *Victims and Offenders: An International Journal of Evidence-based Research*,

- Policy, and Practice*. 2(1), 21-43. DOI: 10.1080/15564880600934187
- Purewal, R., Christley, R., Kordas, K., Joinson, C., Meints, K., Gee, N. & Westgarth, C. (2017). Companion animals and child/adolescent development: A systematic review of the evidence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 234-259.
- Szentiványi D. (2019). *Az oppozíciós zavar, a viselkedési zavar, és ezek küszöb alatti formáinak kapcsolata az életminőséggel a szülők és a gyermekek megítélésének tükrében*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar
- Svensson, A. S. (2014). The impact of the animals on children's learning and their development-a study of what children learn from and with pets: The example of dog and cat. *Problems of Education in the 21st Century*, 59(1), 77-85.
- Tallichet, S. E. & Hensley, C. (2004). Exploring the link between recurrent acts of childhood and adolescent animal cruelty and subsequent violent crime. *Criminal Justice Review*, 29(2), 304-316.
- Walker, R. A. (2019). Nocturnal enuresis. *Primary Care: Clinics in Office Practice*, 46(2), 243-248.
- Wax, D.E. & Haddox, V.G. (1974). Enuresis, fire setting, and animal cruelty: A useful danger signal in predicting vulnerability of adolescent males to assaultive behavior. *Child Psychiatry and Human Development*, 4(3), 151-156. DOI:10.1007/BF01436022
- World Health Organization (2022). *Mental disorders*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-disorders#:~:text=A%20mental%20disorder%20is%20characterized,in%20important%20areas%20of%20functioning>.
- Wright, J. (2001). From animal cruelty to serial murder: Applying the graduation hypothesis. *Morehead State Theses and Dissertations*. Morehead State University.
- Zuniga, V. A. (2021). *A Descriptive Study of Serial Killers and the Presence of Macdonald Triad Symptoms*. <https://scholarworks.gvsu.edu/theses/1013>